

pobije bludnje na relig. polju, koje su danas osobito raširene među inteligentnim slojevima. Na početku svakog poglavlja postavlja tvrdnju protivnika kršćanstva, zatim prosljeđuje njegove "dokaze" i pokazuje, kako oni ne odgovaraju razumu, nego kako su upravo kršć. istine — makar nadrazumne — u skladu s razumom.

U strogo logičkoj svezi dokazuje Gspann ponajprije da ima osobni Bog. Ovgje valja pohvaliti kratkoću i jasnoću dokaza „ex consensu omnium“. Zatim govori vrlo dobro o objavi, a na kratko o čudu — držim da ona analogija na str. 38. ne odgovara stvari. Kasnije razvija razliku između „nadrazuman“ i „proturazuman“ i to za to što se danas za mnoge kat. dogme tvrdi da su proturazumne. Na trima najvećim dogmama: o presv. trojstvu, o inkarnaciji i olt. sakramentu dokazuje, da su doduše nadrazumne, ali ništa proturazumne, nego upravo u najljepšem skladu s razumom. Čini mi se, da je dosta slabo obragjen odsjek o olt. sakramentu. Sada pobija one, koji tvrde, da je vjera uopće nepotrebna stvar; ovo mi se poglavlje radi svoje markantnosti osobito svigjelo. Nastavlja dokazom, da je vjera u skladu s naravi čovječjom, te se bavi opširnije s protestantizmom i čovječjom naravi i u posebnom poglavlju zaključuje, da je protestantizam proti čovječjoj naravi. Dobrim stvarnim i osobnim kazalom zaključuje se djelce.

Djelce je dobro — osobito radi svoje kratkoće i logičnosti, ali ne daje sve ono, što pisac u uvodu obećaje.

Dr. Leopold.

F. Klimke S. I. Monistische Einheitsbestrebungen u. katholische Weltanschauung. Freiburg i. B. Herdersche Verlags-handlung. 1912. 8° (IV. u. 26 S.) 40 Pf.

Učeni pisac izdao je prošle godine klasičko djelo „Der Monismus u. seine philosophischen Grundlagen. Beiträge zu einer Kritik moderner Geistesströmungen“, Freiburg i. B. Herder. Tko ne može da ovo duboko i monumentalno djelo prouči, a opet je rad, da sebi stvori neki pojam o boju misli kršćanske i antikršćanske ili monističke, neka pročita barem ovu kratku

brošuricu. To je govor, što ga je glasoviti Klimke želio održati u svečanoj skupštini akademskih njemačkih Pijevih društava 9. kolovoza 1911., a nije ga održao poradi svoje bolesti. Pisac iznosi kratki pregled, kako je poslije decentralizacije prirodnih nauka sredinom prošlog vijeka nadošla reakcija, te se opet sve znanosti centralizirale u metafizici, ali ne više dualističkoj nego monističkoj. Monizam je obujmio sve protivukršćanske misli novijeg i najnovijeg doba tako, te danas nemamo što da biramo već: ili monističko ili katoličko naziranje na svijet. Monizam se uhvatio jedne istinske težnje uma, težnje za jedinstvom pogleda na svijet. Ali monizam pretjeruje tu težnju na štetu istine tako, te se teško ogriješio i o znanosti i o filozofiju. Bez obzira na zbiljski svijet postavlja monizam ječinosnu teoriju, da je sve, što jest, ili materija ili duh ili nešto transcendentno, iz koga istječe jedno po biti, različno po obliku: i materija i duh. — Samo da se otme natprirodnom, osobnom Bogu, tvrdi monizam najfantastičnije konstrukcije o tom jednom biću, koje bi imalo biti izvorom svega. I sam priznaje, da njihovi predstavnici nje su jedni, kad se radi o definiciji toga jednoga bića, što bi imalo sve da obuhvati, ali ističe, da im do toga i nije stalo, jer da su svi jedno u tom, što traže takovo biće. Za logičke i ontološke principe, za zdravu kritiku svojih sistema, nemaju monisti smisla. — To ih je zavelo tako daleko, da se pojedini stručnjaci prirodnih znanosti i ne brinu, što će reći predstavnici ostalih struka, već prosto prenose hipoteze svoje struke na sve znanosti uopće, i na temelju svoje struke grade naziranje na svijet. Oni pretjeruju vrijednost empirijskih pojava, a preziru transcendentno stajalište i metafizičke principe. — Monizam je u tijesnoj svezi sa općenim mišljenjem našega doba. Kao da iz njega istječe. Moderan čovjek živi samo za ovaj svijet, ne priznaje drugi, zato mu je „čovjek“ sve i sva, mjerilo svega. Posljedica je: subjektivizam, relativizam, skepticizam. To se očituje u dogmatizmu znanosti, u libertinizmu morala, u ateizmu religije. — Ovu bolest našega doba može da izliječi jedino

kršćansko naziranje na svijet, kako ga predaje katolička vjera. Ona treba da nas opet sveže s Bogom, sa svrhunaravnom milosti, sa pravom slobodom, sa čistom istinom, sa dostojnim čovjeka življenjem. — Da se to postigne, treba da predstavnici katoličke vjere budu agilniji i žilaviji, u načelu i djelovanju. Osobito nam treba što čvršćeg udruženja, što revnijeg apologetičnog djelovanja, što više prave znanosti i katoličkih sveučilišta. — Ovim velikim mislima možemo se mi samo pridružiti i poželjeti, da bi oduševile što više katolika, pogotovu naučnjaka. Zato smo ih i iscrpili ovako na tanko. Ali ih u brošuri ima mnogo više. Toplo preporučamo. *Dr. Fran Barac.*

J. Bessmer S. J.: Philosophie und Theologie des Modernismus. Eine Erklärung des Lehrgehaltes der Enzyklika Pascendi, des Dekretes Lamentabili und des Eides wider den Modernismus. Freiburg, Herder, 1922. str. XII. i 611, cijena K 8'40, vez. K 9'60.

Ovo je djelo, kako mu sam podnaslov kaže, komentar enciklike Pascendi, dekreta Lamentabili i prisege protiv modernizma, uzete iz motupropria Sacrorum antistitum, pa se prema tim trim dokumentima samo djelo raspada u tri velika odsjeka.

U prvom dijelu (str. 1—103) prikazuje pisac sistematski prema enciklici pascendi nauk modernista i njegovo protuslovlje s katol. naukom, te opširno razvija teoriju Loysijevu, oca modernizma, i agnosticizam, immanentizam i evolucionizam, i to uvijek u savezu s enciklikom. Dobro je učinio pisac, što se je najprije osvrnuo na encikliku Pascendi, makar ona nije prvi dokument protiv modernizma, jer tako nam je u početku pokazao cijeli modernistički sistem, koji je enciklika prva sistematizirala, u svojoj osnovi i u svojim filozofskim temeljima. Taj prvi odsjek Bessmerov odgovara cijelom vrsnom djelu dra Gislera: Der Modernismus (Benziger, Einsiedeln, 1912. str. 686, cijena 8 fr.). Da je prvi dio drugičije gragjen, ispao bi sigurno jedinstveniji. Već u početku valja istaknuti pedantnu točnost

u navagjanju i tumačenju spomenutih triju dokumenata i u prikazivanju mod. nauka.

Drugi najopširniji dio (str. 104—516) stvaran je i vrstan komentar 65 propozicija dekreta Lamentabili ili kako se obično zove „novi silab“ ili „silab Pije X.“ U glavnom su tri temeljne bludnje modernizma, na koje se silab obara: 1. omalovaženje ili negacija crkv. učiteljstva, 2. prekomjerno uzvisivanje znanosti kao nepogrješive, 3. nastojanje, da se naturalistički evolucionizam provede na polju katol. vjere.

Bsmr svih 65 propozicija svagja na 7 grupa, te prema tome cijeli komentar dijeli u 7 poglavlja, u kojima govori: 1. o poslušnosti u vjerskim stvarima (točka 1—8), 2. o inspiraciji, historičnosti i nepogrješivosti Sv. Pisma (t. 9—19), 3. o objavi, dogmi i postanku dogme (t. 20—26), 4. o Kristu, Sinu Božjem i Spasitelju (t. 27—38), 5. o postanku pojedinih sakramenata (t. 39—51), 6. o postanku, biti i svrsi Crkve i o primatu (t. 52—56), 7. o istinitosti i nepromjenljivosti kat. nauka (t. 57—65). Time, što je pisac razdjelio svoj komentar u 7 poglavlja, uspelo mu je modernističku nauku pregledno prikazati. Kod pojedinih propozicija B. kratko i temeljito razlaže najprije katolički nauk, zatim protivni nauk modernista. Osobito valja istaknuti jasnoću i prozirnost u prikazivanju nauka modernista, koji je u sebi dosta taman, a često i dvoznačan. Kod razlaganja nauka modernističkog pobija i njihove dokaze, čime nas još bolje upoznaje s njihovim naukom. Tako ovaj komentar možemo punim pravom nazvati apologijom katol. nauka proti modernizmu. Držim, da je autor mogao gdjekoji citat, koji ne spada upravo na samu stvar (n. pr. str. 127), izostaviti i koji puta u izlaganju biti kraći. Velika je zasluga B., što je gotovo kod svake propozicije novog silaba pokazao odakle je uzeta. Mnoge su doslovno uzete iz spisa modernista (većinom iz Loysija), nekoje u stvarnom ili pak proširenom značenju.

U trećem djelu (str. 516—596) autor razlaže i tumači pojedine stavke u prisegi proti modernizmu. Osobito valja istaknuti zanimivo raspravljanje o povijesti dogme.